

Studovat Quijota

Matouš Jaluška

Ústav pro českou literaturu AV ČR – Ústav české literatury a komparatistiky FF UK
jaluska@ucl.cas.cz, matous.jaluska@ff.cuni.cz

Cervantesův *Důmyslný rytíř don Quijote de La Mancha* působí v evropském kánonu dráždivě a plodně; díky němu bez ustání přicházejí na svět další a další texty, nové výklady, otázky a odpovědi na ně. Recenzovaná monografie má podle úvodu poskytnout čtenáři nástroje k uchopení tohoto širého proudu, aby se mohl naučit „správně ptát“ a následně začal „sám rozmlouvat s dílem“. Kniha jako celek nepochybně láká ke čtení a rozhovoru. Svým uspořádáním nejvíce připomíná různé „companiony“, známé především z angloamerického literárněvědného provozu, příručky tvořené na slovo vzatými odborníky za účelem informovat čtenáře, obvykle studenta, o současném stavu poznání. Ve shodě s názvem se tu skutečně nabízí určitý obraz světa jednoho díla. Jak nicméně upozorňuje Juan Antonio Sánchez již v prvních odstavcích předmluvy, jedná se o plod společné práce týmu, jehož většinu tvořili studenti (resp. studentky) pražské romanistiky všech stupňů pod jeho pedagogickým vedením. Máme tak před sebou „a student’s companion“ ve všech významech onoho spojení.

Z řečeného vyplývá, že monografie mimo jiné rovněž podává svědectví o jedné dílně či škole — řekněme „pražské quijotistické“. Její první část v relativně samostatných studiích, zpracovaných vždy jedním autorem, poskytuje obecnější přehled o problematických aspektech Cervantesova románu, zatímco v té druhé se titíž lidé soustředí na interpretace klíčových epizod (a obvykle dále dokládají svá tvrzení z první části). Linie sjednocující uvažování celé dílny vyvstává poměrně jasně již z úvodních kapitol. Programaticky působí zejména ta třetí, kde Tereza Vítková s oporou v autoritách América Castra, Josého Ortegy y Gassetta a Octavia Paze označuje za hlavní téma románu spojení lásky a svobody, „určujících elementů Quijotova života“, a důraz přitom klade na druhý člen dvojice; projevem této svobody je i skutečnost, že Cervantes do své knihy vložil množství možných interpretací, v dialozích mezi postavami a skrze rozpory mezi jednotlivými fikčními vypravěči ukázal vždy do několika směrů najednou a nechal na čtenáři, aby si zvolil, kudy půjde.

Ke konstatování této moderně působící plurality díla se všechny kapitoly monografie dříve nebo později v různých podobách vracejí. Juan Sánchez se tak již od první kapitoly, kde uvádí čtenáře do doby přelomu 16. a 17. století, kdy „králové vládou kontinentům, ale nemají čím zaplatit“, zaměřuje především na kombinaci „realistických“ a „idealistických“ prvků v románu a zdůrazňuje, že ani jedné z těchto tendencí se nelze vzdát. Nesporná bída vylištěná a nejrůznějšími pohromami stížená La

Manchy se v románu obohacuje o rysy „rurální prosperity“, ve druhém dílu hrdinové navštěvují vévodský dvůr, okázalé centrum moci, ovšem zadlužené tak, že to narušuje rodinné vazby. Následující kapitola o šilenství u Cervantese, nejen v *Donu Quijotovi*, sepsaná Annou Lavianou Ludvíkovou, dochází k pojetí šilenství „důmyslného rytíře“ jakožto masky, která hrdinovi (a čtenáři) umožňuje pravdivě vidět nesouladnost světa a svobodně o ní vypovídat. Na tuto možnost svobodného popisu a kritiky navazuje opět Sánchez v kapitole o utopických aspektech románu, když polemizuje s jeho příliš politickým čtením a autorovi v první řadě připisuje touhu zkoumat složitosti lidského soužití. Vzorem dobrého člověka se pak stává Sancho Panza, ochotný v epizodě s hádankou pro krále Baratarie využít své hypotetické svobody k tomu, aby dal průchod milosrdenství. Následující tři kapitoly o intertextuálních vazbách *Dona Quijota* k pastýřským, pikareskním a rytířským románům předvádějí Cervantese jako svrchovaného autora, který si ze všech žánrů vybírá dle své vůle, přičemž z toho pastýřského si podle autorky Pavlínny Juračkové bere právě onu svobodu. Postupy pikareskního románu naopak většinou pomíjí i proto, že vyprávění v první osobě, pro žánr směrodatné, by jej příliš svazovalo a bránilo ve střídání perspektiv, jak upozorňuje Johana Schürgerová. Katarína Korbová ve svém oddíle, věnovaném ústřední dvojici pána a pacholka, zdůrazňuje mnohost, která se skrývá v každé Cervantesově postavě, na což navazuje Adéla Vyskočilová, popisující ženské postavy v románu. Postupujeme s ní od vnitřně nehomogennější, vymyšlené a zbožňované Dulciney k reálné manželce Sancha Panzy jako k ženě „s dobrým srdcem“, „chytré“ a „blízké“ i v důsledku její „rozporuplnosti“ (která se projevuje i tím, že v různých kapitolách románu jsou této hrdince přisuzována odlišná jména). Soubor sond do prostorových konfigurací od téže autorky pak vede do Barcelony v druhém dílu románu jako do města, jež se Cervantesovi stalo „symbolem rebelie a svobody“ a právě proto je tu veskrze pozitivně ztvárněné.

Z celé knihy nejpromyšleněji na mě působí blok Jaroslavy Marešové, který postupuje od rozboru obecných rysů Cervantesovy narativní strategie v závěrečné kapitole první, obecné části k interpretačním miniaturám věnovaným epizodám vloženým do *Dona Quijota*, jimiž začíná druhá, sondážní polovina. Interpretace vložených epizod připravila Marešová spolu s Katarínou Korbovou a sama se zaměřila na vyprávění o ušlechtilém katalánském loupežníkovi Rocque Guinartovi a na příkladu starého vyhnance Ricoteho a jeho dcery Anny Felicie se pokusila rozklíčovat Cervantesův složitý vztah k moriskům, maurským konvertitům ke křesťanství, kteří byli mezi lety 1609 a 1614 (tedy mezi vydáním prvního a druhého dílu *Dona Quijota*) vypovězeni ze země. V obou studiích autorka zdůrazňuje ambivalenci románu, ukazuje, z jakých konfliktů ve španělské společnosti oné doby může tato vlastnost vycházet, a tedy proč tento „první doopravdy moderní text“ zve svého čtenáře tak neodbytně k dialogu. Mám za to, že do recenzované monografie lze nejlépe vstoupit právě od prostředka, či od kapitoly Barbory Vrátilové ze druhé části svazku, v níž se na příkladu Quijotova osamělého sestupu do Montesinovy jeskyně ukazuje, že Cervantes k vytvoření dojmu palčivé mnohosti perspektiv jiné postavy s jejich úhly pohledu v zásadě nepotřebuje a epizoda tak působí jako zmenšený zrcadlový odraz celého románu s nejmenším možným počtem použitých prvků.

Sjednocující téma svazku lze tedy snadno sledovat, a přitom na ně pohlížet stále z nových úhlů, což je nepochybně klad. Monografie však trpí i neduhy, které nutně

vyplývají z její povahy studentské práce. Kvalita jednotlivých kapitol je totiž dost nevyrovnaná. Vedle expozé neuralgických bodů výzkumu tu stojí pasáže působící jako chaotické výpisky z četby, frázovité variace na Bachtina a zaklínání se karnevalovou kulturou, či obtížně udržitelná tvrzení à la archetypální kritika. Dalším diskutabilním rysem většiny textů je tendence k poněkud bombastickému výkladu, která bývala typická pro hispánský způsob rozpravy o literární historii. S ohledem na provenienci naprosté většiny užitých literatur je pochopitelné, že tento styl prosákl i sem. Snad tomu ale mohla zabránit pečlivější redakce.

Juan Sánchez opakovaně zdůrazňuje, že tváří v tvář Donu Quijotovi se studentem nutně stává každý, a patrně má pravdu. Pochybovat rozhodně nelze ani o jeho konstatování, že za touto knihou stojí mnoho úsilí — jako monografie cele věnovaná literární interpretaci jednoho raně novověkého literárního díla světové literatury z mnoha různých úhlů je v českém kontextu jedinečná (když odhlédneme od zvláštního případu Williama Shakespeara), pozornosti čtenářů ji tudíž není možné neporučit. V linii Sánchezovy argumentace si pak lze přát, aby je zmíněné nedostatky knihy neodradily, ale spíše přivrátily k primárnímu Cervantesovu textu.

AD:

Jaroslava Marešová — Barbora Vrátilová — Juan António Sánchez (eds.) a kolektiv autorů: *Svět Dona Quijota*. Karolinum, Praha 2018. 364 s.

